

Stappenplan

Aanpak
laaggeletterdheid
bij ouders

Werken aan taal is werken aan een toekomst

Sabia is 28 en moeder van de 3-jarige Jasmina. Jasmina heeft last van overgewicht en krijgt voedingsadvies bij de jeugdgezondheidszorg. Maar de periodieke controles en afspraken lijkt Sabia te vergeten. Ze komt regelmatig veel te vroeg of te laat, of ze komt helemaal niet opdagen. Het invullen van formulieren gaat Sabia uit de weg; ze spreekt liever direct met de arts of verpleegkundige. Maar die gebruiken moeilijke woorden, waardoor ze niet alle adviezen begrijpt. De informatiefolders die ze haar meegeven over gezond eten propt Sabia in haar tas zonder er een blik op te werpen. Na een jaar begeleiding is Jasmina nog steeds te zwaar.

- Sabia is laaggeletterd en durft hier niet voor uit te komen -

Situaties als die van Sabia zijn geen uitzondering. In Nederland is één op de negen mensen laaggeletterd. Zij hebben zó veel moeite met lezen en schrijven, dat ze zich onvoldoende kunnen redden in onze samenleving. Laaggeletterden hebben vaak moeite met alledaagse dingen, zoals het lezen van (eenvoudige) informatiefolders of brieven. Maar ook het invullen van papieren is lastig. Voorlezen gebeurt nauwelijks. Terwijl voorlezen er juist voor zorgt dat kinderen hun woordenschat enorm uitbreiden.

In Nederland is al 14% van de 15-jarige leerlingen laaggeletterd¹. De rol van ouders in de taalontwikkeling van kinderen is cruciaal. Zij leggen vanaf de geboorte de basis voor later. Als ouders een laag taalniveau hebben, kan dat grote invloed hebben op de taalontwikkeling van kinderen.

Deze kinderen hebben een veel grotere kans om op latere leeftijd laaggeletterd te worden. Jij kunt een sleutelrol vervullen in het stimuleren van ouders om hun eigen taalniveau te verhogen. Op die manier lever je een belangrijke bijdrage aan de taalontwikkeling van kinderen. Omdat je verschillende contactmomenten hebt met de ouder, ben je in staat om mogelijke problemen met taal te signaleren. Omdat je een vertrouwensband hebt met de ouder, kun je problemen bespreekbaar maken en hem of haar verder helpen.

Waar ouder staat, kun je ook verzorger lezen.

1. Bron: Cito (2013). Resultaten PISA-2012. *Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen*.

HOEVEEL WOORDEN HOREN KINDEREN²?

615

Een kind uit een gezin met ongeschoolde of laaggeschoolde ouders hoort 615 woorden per uur

Een kind uit een gezin met ouders met een gemiddelde opleiding hoort 1.251 woorden per uur.

1.251

2.153

Een kind uit een gezin met hoogopgeleide ouders hoort 2.153 woorden per uur.

2. Bron: Hart & Risley (1995). *Meaningful Differences in the Everyday Experiences of Young American Children*. Baltimore: Paul H. Brookes. Uit: *Kunst van Lezen* ism. Boekstart (2011). *Meer voorlezen, beter in taal. Effecten van voorlezen op taalontwikkeling*.

Wanneer je jouw steentje bijdraagt en ouders stimuleert om hun lees- en schrijfvaardigheden te verbeteren, zorg je voor:

Beter toekomstperspectief

Betere lees- en schrijfvaardigheden zorgen voor een betere toekomst voor zowel ouder als kind. Als ouders een goed taalniveau hebben, zijn ze in staat om de taalontwikkeling van hun kind te stimuleren. Denk aan voorlezen: een kind dat wordt voorgelezen, bouwt een veel grotere woordenschat op. Kinderen die al op jonge leeftijd veel met boeken in aanraking komen, worden later betere lezers.

Goede communicatie met de ouders

Goede lees- en schrijfvaardigheden bij ouders zorgen ervoor dat ze nieuwsbrieven kunnen lezen, formulieren invullen en afspraken met jou begrijpen. Hierdoor ontstaan geen misverstanden en kun je goed met elkaar communiceren.

Meer zelfredzaamheid bij ouders

Onderzoek wijst uit dat ouders gelukkiger, zelfredzamer en sociaal actiever zijn als ze deelnemen aan cursussen lezen en schrijven. Ze zijn onafhankelijker en hun zelfvertrouwen neemt toe. Hun kansen op de arbeidsmarkt verbeteren en ze voelen zich vaak gezonder. Maar bovenal kunnen zij een grotere bijdrage leveren aan de taalontwikkeling van hun kind.

Winst, doordat ouders ook thuis aandacht besteden aan taal

Ook al gaan kinderen naar een peuterspeelzaal, kinderopvang of school, ze brengen nog steeds de meeste tijd thuis door. De taal van de ouders blijkt het meeste gewicht in de schaal te leggen voor de taalontwikkeling van het kind. Daarom is het belangrijk om ouders te stimuleren meer voor te lezen, samen te zingen en veel te praten met hun kind. Zo zorg je ervoor dat het kind zowel bij jou als thuis optimaal wordt gestimuleerd in zijn ontwikkeling.

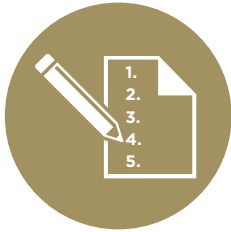
Voor meer achtergrondinformatie over laaggeletterdheid kun je terecht op onze website www.lezenenschrijven.nl/gezin.

Bron: Stichting Lezen & Schrijven (2013). *Feiten & cijfers geletterdheid*.

Stap 1 Strategie ontwikkelen

De eerste stap is de voorbereiding om binnen jouw organisatie aan de slag te gaan met taal. Je stelt vast welk doel je wilt bereiken en welke argumenten belangrijk zijn. Het onderwerp laaggeletterdheid is in veel gevallen onbekend; ouders kunnen vaak goed verbergen dat ze moeite hebben met lezen of schrijven. In deze stap maak je een plan; je maakt een inschatting hoeveel ouders mogelijk laaggeletterd zijn en hoe je hen het beste kunt bereiken. Daarnaast is het belangrijk om te zorgen voor draagvlak bij zowel ouders als medewerkers.

Stel een plan op

Stel een plan op

Stel aan de hand van de tips uit dit boekje een plan op. Maak hiervoor gebruik van het format dat te vinden is op www.lezenenschrijven.nl/gezin.

Breng omvang in kaart

Kom je ouders tegen die brieven niet goed begrijpen, formuleren niet invullen of thuis nooit voorlezen? Merk je dat ouders je vaak niet begrijpen, terwijl ze wel Nederlands spreken? Dan is het goed mogelijk dat ze laaggeletterd zijn. Naast deze signalen helpen de volgende feiten bij het maken van een inschatting:

- › 1 op de 9 Nederlanders heeft moeite met lezen en schrijven;
- › 2 op de 3 laaggeletterden is autochtoon;
- › 57% van de laaggeletterden is vrouw;
- › 57% van de laaggeletterden werkt;
- › Laaggeletterd zijn staat niet gelijk aan geen diploma hebben; 38% van de mensen met een vmbo/mbo 1-diploma en 9% van de mensen met een mbo 2, 3 of 4-diploma is laaggeletterd.

Deze cijfers helpen je bij het maken van een inschatting. Je kunt ook een rekensommetje maken: deel het aantal ouders dat je organisatie als cliënt heeft door negen, dit geeft een schatting van het aantal laaggeletterden. Natuurlijk kun je deze bijstellen naar de specifieke kenmerken van de ouders.

Bepaal je strategie

Hoe maak je taalvaardigheid van ouders bespreekbaar? Wat is de beste manier om ouders te bereiken? En wie is de aangewezen persoon om het gesprek hierover aan te gaan? Een persoonlijke benadering werkt vaak het beste. Omdat je een vertrouwensband opbouwt met de ouder, kun je zoeken naar een geschikt moment om taalproblemen te bespreken.

Bepaal wie er binnen jouw organisatie het onderwerp kan aankaarten bij de ouders. In de kinderopvang wordt bijvoorbeeld vaak gekozen voor locatiemanagers. In de jeugdgezondheidszorg zijn jeugdartsen en -verpleegkundigen de aangewezen personen. Zoek iemand die goed weet wat er speelt binnen de gezinnen. Daarnaast is het belangrijk dat diegene gemotiveerd is en over de juiste vaardigheden beschikt om het onderwerp te bespreken.

Mogelijk kom je in je organisatie ook laaggeletterde collega's tegen, in dat geval kun je veel acties combineren. Draai dit boekje om voor tips over de aanpak van laaggeletterdheid bij medewerkers.

De invloed van ouders

Een-op-eencontacten tussen ouder en kind zijn belangrijk voor de mondelinge taalontwikkeling en leggen een deel van de basis voor geletterdheid. De invloed van ouders op de taalontwikkeling van hun kind is merkbaar in:

- › woordenschat;
- › kennis van zinsstructuren;
- › plezier in het lezen;
- › taalinzichten (bijvoorbeeld de relatie tussen letters en klanken, en tussen woorden en hun betekenis);
- › nieuwsgierigheid naar woorden;
- › onderlinge communicatie.

Bron: Bohnenn, E. & Jansen, F. (2006). *Laaggeletterde ouders - kinderen van 0 tot 4 - consultatiebureaus*.

Zorg voor draagvlak

Intern draagvlak is essentieel om aan de slag te gaan. Probeer daarom je directie of beslissingsbevoegde managers te overtuigen van je plannen. Betrek ook in een vroeg stadium enkele teamleiders of andere sleutelpersonen bij dit proces. Een brainstormsessie organiseren over manieren om taalvaardigheid bij ouders te bespreken, kan hier ook aan bijdragen.

Door collega's mee te laten denken, zorg je voor meer inspiratie en betrokkenheid. Heeft je organisatie te maken met een oudercommissie? Betrek hen dan ook bij je plannen. Zorg altijd voor draagvlak voordat je start met de uitvoering.

Resultaten van stap 1

- ✓ Er is een plan opgesteld
- ✓ De omvang is bekend
- ✓ De strategie is bepaald
- ✓ Er is gezorgd voor draagvlak

Stap 2 Bewustwording creëren

Dat laaggeletterdheid in Nederland op grote schaal voorkomt, is voor veel mensen een onbekend gegeven. 'Iedereen in Nederland is toch naar school geweest?' is een veelgehoorde opmerking. Bij deze stap zorg je voor bewustwording bij zowel medewerkers als ouders. Door inzicht te geven in de gevolgen van laaggeletterdheid, laat je zien waar ouders tegenaan lopen en hoe dit van invloed is op de (taal)ontwikkeling van hun kind.

Verzamel informatiematerialen

Via www.lezenenschrijven.nl/gezin kun je gratis verschillende materialen downloaden en bestellen. Op de website staan bijvoorbeeld posters en filmpjes die je kunt gebruiken. Daarnaast vind je er herkenningwijzers en bureaustandaards die je kunt bestellen. De bureaustandaard is speciaal ontwikkeld voor de JGZ en bevat informatie en tips over het bespreekbaar maken van laaggeletterdheid bij ouders. Op de website staan ook goede voorbeelden van organisaties die je voorgingen.

Start een bewustwordingscampagne

Verken welke communicatiemiddelen en -kanalen je kunt inzetten voor een bewustwordingscampagne. Je kunt starten met een interne campagne gericht op bewustwording bij medewerkers over laaggeletterdheid bij ouders. Combineer dit met een externe campagne waarbij je direct op ouders richt.

Start een bewustwordingscampagne

Ideeën voor een campagne gericht op bewustwording bij medewerkers:

- › Organiseer een werkbespreking of teamoverleg over laaggeletterdheid.
- › Besteed in nieuwsberichten of op intranet aandacht aan laaggeletterdheid.
- › Deel herkenningwijzers uit of maak gebruik van bureaustandaards.

Ideeën voor een campagne direct gericht op ouders:

- › Geef een presentatie op een ouderavond over het belang van (voor)lezen en communiceren met je kind. Je kunt het ook breder trekken door als overkoepelend thema 'opvoeden' te kiezen.
- › Zet taal op de agenda in bestaande overleggen, bijvoorbeeld met de oudercommissie en de medezeggenschapsraad.
- › Maak van taal een dagelijks terugkerend onderwerp. Deel met ouders welke activiteiten je onderneemt en betrek ze hierbij.
- › Voeg de flyer over taaltips voor baby's toe aan het kraamzorgdossier (zie onze website).
- › Hang posters op of deel flyers uit als ouders naar jou toekomen op een fysieke locatie.

Deze tips kun je meegeven aan de ouders:

- › Voor een baby kun je zingen of hardop vertellen waar je mee bezig bent.
- › Al vlug volgt het bekijken van babyboekjes, waarbij je van alles kan vertellen.
- › Weer later kun je een kort verhaaltje voorlezen, dat in de loop van de tijd steeds ingewikkelder kan worden.
- › Naast lezen is samen zingen, rijmpjes opzeggen en spelletjes doen ook erg goed voor de taalontwikkeling.
- › Lees interactief voor; geef kinderen een actieve rol. Stel vragen, laat ze voorspellen hoe het verhaal verdergaat en ga in discussie.
- › Ook nadat een kind zelf heeft leren lezen, is het belangrijk om te blijven voorlezen. Het kan de afstand overbruggen tussen wat een kind (technisch) aankan en wat het zelf zou willen lezen.
- › Blijf ook voorlezen aan kinderen die nog moeite hebben met de techniek van het lezen. Het is belangrijk dat zij lezen blijven associëren met iets wat leuk is.

Organiseer een
bijeenkomst

Organiseer een bijeenkomst

Met behulp van een basispresentatie, die te vinden is op www.lezenenschrijven.nl/gezin, kun je zelf een presentatie geven over laaggeletterdheid en het belang van taal. Je kunt ervoor kiezen om al je medewerkers te trainen of alleen de managers. Dit is afhankelijk van wie je welke rol wilt geven in het bespreekbaar maken van laaggeletterdheid bij ouders.

In de presentatie worden de verschillende fases in de aanpak van laaggeletterdheid behandeld: van bewustwording tot het herkennen en doorverwijzen.

Je kunt Stichting Lezen & Schrijven ook uitnodigen voor het verzorgen van een (geaccrediteerde) bijeenkomst op locatie. Deze bijeenkomsten worden kosteloos en op maat aangeboden.

Resultaten van stap 2

- ✓ Er zijn informatiematerialen beschikbaar
- ✓ Er is een bewustwordingscampagne gestart
- ✓ Er is een bijeenkomst georganiseerd

Stap 3 Signaleren en doorpakken

Het doel van deze stap is dat je medewerkers kunnen signaleren welke ouders mogelijk laaggeletterd zijn. Vervolgens kunnen ze dit checken, met de ouders bespreken en hen helpen met een passende oplossing.

Verspreid
Herkenningwijzers

Verspreid herkenningwijzers

Verspreid herkenningwijzers onder je medewerkers. Hiermee hebben ze (beknopte) informatie over laaggeletterdheid, de signalen en doorverwijsmogelijkheden binnen handbereik. Voor het aanvragen van herkenningwijzers kun je terecht op onze website.

Benader ouders persoonlijk

Veel mensen moeten een drempel over, maar vaak is het een opluchting als ze problemen met taal kunnen delen. Ouders die (vermoedelijk) moeite hebben met lezen en schrijven, kun je ook laten benaderen door een locatiemanager, locatiehoofd of hoofdleidster. Zij kunnen vaak – onder andere op basis van de ervaringen van medewerkers – een goede inschatting maken van de taalvaardigheid van de ouder. Daarnaast beschikken zij over de juiste vaardigheden om lastige onderwerpen bespreekbaar te maken.

Op de volgende pagina vind je tips die als leidraad kunnen worden gebruikt. Zoek naar een geschikt moment voor een gesprek; een rustig moment waarop je even met de ouder kunt gaan zitten. Of maak een afspraak met de ouder en geef aan dat je het graag over de ontwikkeling van zijn of haar kind wil hebben.

Motiveer medewerkers

Nu je medewerkers weten wat laaggeletterdheid inhoudt, kun je ze motiveren om dit te gaan signaleren bij ouders. Geef hierbij steeds mee dat het signaleren en doorverwijzen van ouders een bijdrage levert aan een goede taalontwikkeling van het kind. Spreek af wat er met signalen wordt gedaan. Leg het vast en/of houd het bij in het dossier van het kind. Daarnaast is het belangrijk dat signalen worden gedeeld met een leidinggevende, zodat hij of zij een goed overzicht heeft van wat er speelt binnen de organisatie.

Waar kun je op letten?

Laaggeletterde ouders kunnen hun probleem goed verbergen en gebruiken regelmatig smoesjes, zoals 'Ik heb mijn bril niet bij me' of 'Die vragenlijst vul ik later wel in'. Andere signalen zijn als een ouder:

- ! niet reageert op brieven of folders die je meegeeft;
- ! nooit e-mails stuurt;
- ! afspraken niet noteert;
- ! afspraken vergeet, vaak te vroeg of te laat komt of helemaal niet komt opdagen;
- ! moeite heeft met het formuleren van vragen;
- ! moeite heeft met het beantwoorden van vragen;
- ! lange verhalen vertelt en moeilijk tot de kern komt;
- ! moeite heeft met het stellen van prioriteiten;
- ! vragenlijsten of formulieren niet invult;
- ! vragen stelt over informatie die al meerdere keren schriftelijk is gegeven.

Controleer of je gevoel klopt

- › Vraag of de ouder zelf het formulier kan invullen.
- › Vraag door als iemand lees- en schrijfsituaties uit de weg gaat. Bijvoorbeeld: 'Hoe komt het dat het niet goed lukt om het formulier in te vullen?'
- › Geef een formulier (zonder plaatjes) op z'n kop aan en kijk of de ouder het formulier automatisch omdraait.
- › Doe (samen) een korte test via **www.taalmeter.nl**. De Taalmeter is een korte online test die screent op leesvaardigheden.

Maak het bespreekbaar

- › Vraag in hoeverre lezen en schrijven lastig is voor de ouder: 'Heb je wel eens moeite met...?'
- › Vertel dat laaggeletterdheid veel voorkomt en dat deze ouder niet de enige is: 1 op de 9 mensen heeft moeite met lezen en schrijven.
- › Wees open en sluit aan bij de beleving van de ouder: 'Wat moet het lastig zijn om...'
- › Geef informatie over de oplossingen en cursusmogelijkheden.
- › Moedig de ouder aan om een cursus lezen en schrijven te volgen.

Maak een overzicht
van de cursussen

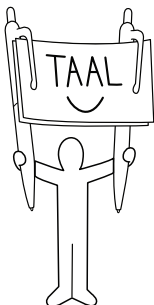
Maak een cursusoverzicht

Vertel ouders dat de cursussen lezen en schrijven speciaal zijn ontwikkeld voor volwassenen die 'net als zij' vaak wel naar school zijn geweest, maar hun niveau willen verhogen. Kijk naar de voorkeur van ouders bij het uitzoeken van een cursus; willen ze in een klasje of liever een-op-een met een vrijwilliger oefenen?

Stichting Lezen & Schrijven kan helpen bij het in kaart brengen van taalcursussen in de omgeving van de ouders.

Je kunt ze vaak verwijzen naar een cursus bij een ROC (Regionaal Opleidingencentrum) of bij een vrijwilligersorganisatie.

Via www.taalzoeker.nl kun je samen met de ouder cursussen in de buurt vinden. Aan de meeste cursussen zijn geen kosten verbonden. Voor meer informatie over cursussen kun je ook verwijzen naar het gratis nummer voor advies een coaching: **0800 023 4444**.

TAAL VOOR THUIS

Taal voor Thuis is gericht op ouders, vooral moeders, van kinderen van 2 tot 12 jaar. In een cursus van 20 bijeenkomsten leren ouders hoe ze hun kinderen kunnen ondersteunen bij hun schoolactiviteiten en taalontwikkeling. Ook werken ze aan hun eigen taalvaardigheden. Ze oefenen met andere volwassenen, maar vooral ook met hun kinderen. Onder begeleiding van speciaal getrainde vrijwilligers volgen ze de cursus op bijvoorbeeld de peuterspeelzaal of basisschool. Kijk voor de mogelijkheden op www.taalvoorhetleven.nl/taalvoorthuis of neem contact op via taalvoorthuis@lezenenschrijven.nl.

Resultaten van stap 3

- ✓ Herkenningswijzers zijn verspreid
- ✓ Ouders zijn persoonlijk benaderd
- ✓ Medewerkers zijn gemotiveerd
- ✓ Er is een cursusoverzicht

Stap 4 Communicatie aanpassen

Voor een beter toekomstperspectief voor ouder en kind is het verhogen van het taalniveau van ouders erg belangrijk. Naast het verbeteren van de taalvaardigheid van ouders, is het ook belangrijk om kritisch naar je eigen communicatie te kijken. Begrijpelijke informatie zorgt voor meer begrip en minder vragen.

Breng taal
in kaart

Breng taal in kaart

Overall kom je in aanraking met teksten. Bekijk je organisatie eens door de ogen van een laaggeletterde ouder: wat kom je dan tegen? Denk hierbij aan nieuwsbrieven, informatiefolders, online informatie, formulieren, kraamzorgdossiers, et cetera. Bekijk je locatie eens door de bril van een laaggeletterde. Dit is vaak een eyeopener!

Pas mondelinge communicatie aan

Train je medewerkers in effectieve mondelinge communicatie met ouders. Op www.gezondheidsvaardigheden.nl staan tips en trucs om eenvoudiger te kunnen communiceren. Denk hierbij aan manieren om vragen en informatie te vereenvoudigen, maar ook de 'terugvertelmethode' om te checken of de ouders je goed begrepen hebben.

Pas schriftelijke communicatie aan

Neem je brieven, website en formulieren onder de loep. Het geadviseerde taalniveau voor geschreven informatie die de meeste mensen kunnen begrijpen, is B1. Een tekst op B1-niveau is duidelijk en bevat geen vaktermen, maar wordt ook niet als kinderlijk beoordeeld door meer gevorderde lezers. Meer informatie hierover vind je op onze website.

Maak gebruik van pictogrammen en plaatjes om een tekst te verduidelijken. Er zijn verschillende manieren om je schriftelijke communicatie te vereenvoudigen. Kijk voor meer informatie op www.begrijpelijkeformulieren.nl en www.zoekeenvoudigewoorden.nl.

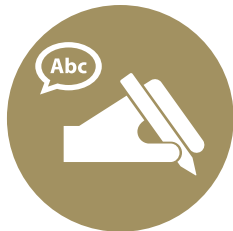
Resultaten van stap 4

- ✓ Taal is in kaart gebracht
- ✓ Mondelinge communicatie is duidelijk
- ✓ Schriftelijke communicatie is duidelijk

Stap 5 Borgen in beleid

Nadat je actie hebt ondernomen, wil je er natuurlijk voor zorgen dat de aandacht voor taal bij ouders en medewerkers blijft. Hoe houd je taal op de agenda, en hoe blijf je scherp op taalvaardigheid bij ouders? Kortom: hoe geef je aandacht voor taal een plek in je beleid.

Geef taal een structurele plek in je beleid

Geef taal een structurele plek in je beleid

Je kunt taalvaardigheid een structurele plek geven door:

- › aandacht voor laaggeletterdheid onderdeel te maken van al je projectplannen, jaarplannen, et cetera;
- › (nieuwe) medewerkers standaard te trainen op het signaleren en bespreken van laaggeletterdheid;
- › taalstimulering en aandacht voor de rol van ouders hierbij een structureel onderdeel te maken van je pedagogisch beleid.

Andere ideeën:

- › Heb je te maken met ouders met een VVE-indicatie? Vraag of ze (vrijblijvend) de Taalmeter met je willen afnemen.
- › Zet een link naar de Taalmeter op je website en vermeld het gratis nummer voor advies een coaching: 0800 023 4444.

Zorg dat ouders met taalproblemen naar je toe komen

Laat zien dat ouders bij je terecht kunnen voor vragen over taal. Dit kan bijvoorbeeld door de volgende acties:

- › Zorg voor een vast aanspreekpunt voor taalproblemen bij ouders.

- › Organiseer samen met een taalvrijwilliger een voorleesclub voor ouders op jouw locatie. Wanneer dit goed loopt, kun je die uitbreiden naar een taalklasje.
- › Maak taal een vast agendapunt in je overleg met de oudercommissie. Laat die meedenken over hoe je ouders hierin zo goed mogelijk betreft.

Besteed regelmatig aandacht aan taal

Taal is overal. Er is dus altijd wel een aanleiding of mogelijkheid om het thema weer eens onder de aandacht te brengen. Tips:

- › Wijs een 'ambassadeur' aan die verantwoordelijk is voor het onderwerp, problemen signaleert en ze aankaart.
- › Organiseer een (voorlees)activiteit tijdens de Week van de Alfabetisering, ieder jaar in september (zie www.tijdvoortaal.nl).
- › Maak taal een vast onderwerp in je nieuwsbrieven.

Resultaten van stap 5

- ✓ Taal heeft een structurele plek in het beleid
- ✓ Ouders met taalproblemen komen naar je toe
- ✓ Er is regelmatig aandacht voor taal